

УДК 378.37.017

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2020-96-3-168-182>

ГАРМОНІЯ ПОЄДНАННЯ ДУХОВНОСТІ І КУЛЬТУРИ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД

О. П. Лучанинова

ORCID 0000-0001-8336-9273

У статті наголошується, що гармонія поєднання духовності і культури у сучасного студента лежить на стику цілого комплексу наук: студент як особистість має вибудовувати свій соціально-психологічний простір, філософськи ставитися до проблем сучасності як життєвого вибору у бік людяності й цінності освіти. Автор наголошує на міждисциплінарності та її ролі в гармонійному поєднанні духовності і культури студента сучасного закладу вищої освіти, бо проблеми вивчення й виховання студента, для якого процес соціалізації закінчується у закладі вищої освіти, переплітаються з багатьма дисциплінами. Подано важливі роздуми про соціальну кризу, яка склалася у суспільстві на порозі карантину й поглибилася під час нього, коли духовно-моральні цінності відступають на другий план. Підкреслено вплив вищої школи на духовний світ майбутніх фахівців і вплив кризового стану суспільства, його морально-психологічної атмосфери на духовний світ студентської молоді.

Акцентовано на потенційних можливостях культури, гармонійному поєднанні духовності і культури в навчально-виховному процесі сучасного ЗВО. Автор звертає увагу, що виховання будь-якого напрямку відбувається поза бажанням людини, бо виховують інші люди, обставини, вчинки, умови, в які потрапляє людина. Визначено, що міждисциплінарність у формуванні майбутнього фахівця-особистості можна простежити на прикладі дисциплін із програми професійної підготовки здобувачів за спеціальністю 015 – професійна освіта. Наводяться приклади дієвої педагогіки громадян під час карантину, які гідно витримали екзамен на силу духу й духовно-моральні цінності, виявили людяність і милосердя. Завдяки цьому гармонійному наповненню людини як особистості не тільки суспільство, а людство може продовжити своє існування. Автор доводить, що студент на шляху до себе духовно зростає упродовж життя, наповнює життя смислом і цінностями, які стануть орієнтиром у подальшій професійній діяльності.

Ключові слова: міждисциплінарність, духовно-моральні цінності, культура, компетентність, фахівець-особистість.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Соціологи, політики, науковці постійно говорять про духовну кризу, яка роз'їдає українське суспільство, моральний і соціальний занепад, втрати молоддю життєвих орієнтирів. Цей стан є маркером, за яким можна судити про актуальний рівень моралі та духовності громадян нашого суспільства (Плахтій, 2020). Духовна криза, війни, життєве зубожіння, падіння суспільної моралі призводять до соціальних катаклізмів, винищується національна еліта, яка завжди була і є рушійною силою соціальних зрушень, авангардом історичного розвитку будь-якого суспільства. На думку Т. Плахтія (Плахтій, 2020), духовна криза, моральний і соціальний занепад, втрата у людей життєвих орієнтирів – це сукупність соціально-психологічних процесів. Як цього уникнути або пом'якшити процес? Ми згодні з думкою Є. Бистрицького, що сьогодні для молоді криза – це насамперед смислова криза того способу життя, який ми ведемо (Бистрицький, 2009).

Освіта – цінність. Отже, формування гармонії в поєднанні духовності і культури у сучасного студента має здійснюватись за допомогою педагогічно організованого процесу. Після сім'ї, впливу найближчого оточення на студентську особистість заклади освіти, і вищої зокрема, залучають студентську молодь до загальнолюдських моральних та естетичних цінностей – добра, краси, істини, любові, гармонії, духовності засобами освітньо-виховного простору закладу. Якщо з дитинства в сім'ї успішно формуються такі якості особистості, як співчуття до ближнього, гідність, чесність, товариськість, людяність, доброта, щирість, то професорсько-викладацькому складу набагато легше буде створити умови, за яких відбувається формування естетичних почуттів, естетичне ставлення студента до життя, праці, мистецтва, громадянських обов'язків тощо. Якщо вплив сім'ї на дитину був обмежений, то спостерігається занижена самооцінка, відсутність доброзичливості в атмосфері колективу, наявність у людини невпевненості у собі, низький рівень моральної свідомості (Проблема духовності сучасної молоді, 2007).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми, на які опирається автор. Проблемами щодо формування гармонії духовності і культури у сучасного студента опікуються науковці різних напрямів: розглядаються міждисциплінарний підхід як домінанта розвитку економічної науки та освітньої діяльності

(А. Колот); культура життєтворчості особистості студента з позицій філософсько-світоглядного аналізу (Н. Богданова); психологія вчинку (І. Бех); самореалізація особистості (В. Радул); виховання моральної особистості (А. Ушаков); ціннісно-смилова сфера особистості (Т. Антоненко); духовно-моральне виховання (О. Кошкіна, М. Боришевський); духовно-естетичне виховання (Г. Шевченко) та інші.

Міждисциплінарність цього процесу доводить, що в заклад вищої освіти приходять особистість, наділена соціальними якостями у певному ступені. Науковці обґрунтовують педагогічні та виховні проблеми методами з різних наук, це інтеграція останніх на рівні конструювання міждисциплінарних об'єктів (Колот, 2014). Студент живе у світі природи, науки, техніки та технологій, а також серед людей. Проблеми духовності особистості, гармонії культури і духовності здійснюються науковцями-педагогами завдяки вивченню паралелей у працях психологів, соціологів, філософів тощо.

Ми спиралися на наукові положення, думки, позиції щодо міждисциплінарності дослідження та духовно-культурні цінності, які викладені в працях названих вище науковців.

Виділення раніше невирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Ми майже загубили людину з її глибоким внутрішнім світом, світобаченням, морально-духовними цінностями, прагненням до творчої діяльності. Ця людина ледве встигає за інформацією, шукає своє місце в пазлах конкурентоспроможності на сучасному ринку праці. Прагматизм і споживацька культура. Душевна байдужість і хибні цінності. Тут би встигнути опанувати новими професіями, бо, на думку соціологів, сучасна молода людина має бути готовою до зміни декількох професій упродовж життя. Щоразу нові інформаційно-комунікаційні технології вимагають нових підходів, знань, умінь, нового формату освіти й, на жаль, духовно-моральні цінності відступають на другий план. Вузькопрофільність фахівця навряд чи залишиться актуальною (пригадаємо, хірург, який може видаляти апендицит і не візьметься прийняти породіллу тощо). Тож аналіз науково-психологічних та педагогічних праць дає підстави наголосити, що попри розмаїття досліджень із цієї теми, питання міждисциплінарності в тому вигляді, яким його бачимо ми, не піднімалося.

Мега статті полягає в авторських роздумах про міждисциплінарність та її роль у гармонійному поєднанні духовності і культури студента сучасного закладу вищої освіти, бо проблеми навчання й виховання студента, для якого процес соціалізації закінчується у закладі вищої освіти, переплітаються з багатьма дисциплінами.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Необхідно об'єднати окремі складники в єдине ціле, сформувані засади нової педагогічної теорії, а на її основі – сучасні підходи до формування людини XXI ст. Гармонія поєднання духовності і культури у сучасного студента лежить на стику цілого комплексу наук: студент як особистість має вибудовувати свій соціально-психологічний простір, філософськи ставитися до проблем сучасності як життєвого вибору у бік людяності й цінності освіти.

У теорії та практиці сьогодення недостатньо повно визначено зміст і принципи міждисциплінарного підходу до виховання на всіх етапах розвитку людини як особистості. Вища освіта на шляху до поєднання у професійній підготовці майбутніх фахівців професійно важливих компетентностей і «soft skills» – м'яких, загальнокультурних компетентностей. Стейкхолдери чекають на готових лідерів-особистостей. Якість вирішення цього завдання залежить від того, наскільки професійно з боку викладачів здійснюватиметься освітній процес, який донедавна називали навчально-виховним процесом.

Міждисциплінарність з точки зору компетентнісного підходу ще слабо представлена вагомими дослідженнями. Цей підхід, як зазначає С. Сисоева, відображає загальну тенденцію сучасної науки щодо посилення інтеграції дисциплінарних знань, взаємовпливу і взаємопроникнення різних галузей наукового знання при вивченні складного й комплексного об'єкта дослідження (Сисоева, 2018). І хоч використання «чужої» дисциплінарної методології рідко призводить до зміни дисциплінарного образу предмета дослідження (Трансдисциплінарність у сучасній науці), ми вважаємо, що цей підхід якнайкраще сприяє вирішенню проблеми гармонізації культури й духовного світу молодшої людини, яка навчається, оволодіває культурним досвідом поколінь. Його мета – вирішення конкретних дисциплінарних проблем, у вирішенні яких яка-небудь конкретна дисципліна відчуває концептуальні та методологічні труднощі (Трансдисциплінарність у сучасній науці). У нашому дослідженні, безперечно, проблеми вивчення й виховання людини, особливо студента, для якого процес соціалізації закінчується у закладі вищої освіти, переплітаються з багатьма дисциплінами.

Міждисциплінарний підхід на практиці – це, наприклад, у вищій школі дисципліна «Освітньо-виховні системи минулого й сучасності» як нове педагогічне дослідження, де можна дізнатися про кризи, злети й падіння людської особистості упродовж історії людства. Узагалі тема синергетичного розвитку міждисциплінарних взаємодій, об'єднання

окремих аспектів наукових досліджень у широкий, цілісний напрям тісно пов'язаний з темою нашого дослідження. Гармонія будь-яких проявів у житті завжди міждисциплінарна і навіть мультидисциплінарна.

У науці, освіті, в суспільстві ми спостерігаємо інтеграційні процеси. Міждисциплінарність у формуванні майбутнього фахівця-особистості можна простежити на прикладі дисциплін із програми професійної підготовки здобувачів за спеціальністю 015 – професійна освіта. Так, дисципліна «Педагогічні комунікації у вищій школі» передбачає в розвитку фахівця, як одним із прикладів, наступне: мовленнєво розвинута особистість, перетинаючи дисциплінарні кордони, може проаналізувати інші погляди на проблеми, аргументовано довести свою точку зору, критично й виважено, толерантно аналізувати наукові питання. Семінарські та практичні завдання теж мають міждисциплінарний характер: готуються доповіді, презентації про викладача сучасної вищої школи (дисципліна «Педагогіка вищої школи»); інноваційні форми і методи навчання (дисципліна «Методика викладання у вищій школі»); інноваційні педагогічні технології, які прийшли в освіту з інших галузей (наприклад, коучинг – зі спорту, вебінари – з інформаційних технологій) – дисципліна «Педагогічні технології у вищій школі»; уміння вирішувати конфлікти, бути толерантним (дисципліна «Конфлікти в трудових колективах»), мистецтво презентації, методи статистичної обробки даних (дисципліни з ІКТ, «Методологія науково-педагогічних досліджень») тощо.

Цікавим є так званий міждисциплінарний досвід створення інтегрованої дисципліни «Методика професійного навчання», яка об'єднує в собі п'ять дисциплін. Кожна з них передбачає наступність і цілісність у формуванні майбутнього фахівця і особистості: пізнання закономірностей навчального процесу; формування таких складових психолого-педагогічної компетенції, як психологічна, операційно-методична, конструктивно-проективна, оцінювання й контролю, методично-виховна, системи психолого-педагогічних знань, які сприятимуть ефективності професійної діяльності, підвищенню педагогічної та професійної культури викладачів (Лучанінова, 2019). Творчо підійшовши до вивчення цих дисциплін, студент виходить на ринок праці привабливим професіоналом і особистістю, яка готова до творчого виконання завдань, міжособистісного спілкування, здатна побачити людяне в людині і простягнути їй руку допомоги. Одночасно володіючи інтегральною компетентністю (вміння вирішувати спеціалізовані завдання і практичні проблеми у певній професійній галузі тощо), майбутній фахівець удосконалює свої моральні

якості (знаємо приклади з історії, коли винаходи не рятували, а знищували людей).

Таким чином, сьогодні ми спостерігаємо одночасно і вплив вищої школи на духовний світ майбутніх фахівців, і вплив кризового стану суспільства, його морально-психологічної атмосфери на духовний світ студентської молоді. Усвідомлюючи існування загальнолюдських духовних цінностей – істини, добра й краси – молода людина здатна на ситуативні й особистісні вчинки, які спричиняють виникнення у неї духовних станів як гармонійного прояву духовності і культури. Завдяки духовній енергії молода людина здатна створювати ідеали, досягти переконань, узгодити цінності свого внутрішнього світу з реаліями життя.

Духовна краса особистості – це широка ерудиція, інтелігентність, здатність розуміти стан людей і співпереживати їхнім бідам (Шестопалов, 1996). Отже, треба зробити освітній процес духовно виховуючим (Бех, 2011).

Якщо культура є способом інтелектуально-творчої самореалізації студента, то «найважливіша мета життя не економічна, не соціальна, а духовна» (Бердяєв, 1947/1951). Уважаємо, що сьогодні в умовах пандемії ми спостерігаємо відтворення власної національної системи цінностей, її життєвий компонент.

Людина XXI століття має бути не тільки компетентною, освіченою, вихованою, патріотом, фахівцем своєї справи, а й високофункціональною (Ємельянова, 2013). Хочеться сказати про молодих людей – добре освічених, високоморальних, з відчуттям особистої відповідальності та активною життєвою позицією, а також умінням ефективно діяти у складних ситуаціях – сьогодні це представники середнього бізнесу (вчорашні й сьогоднішні студенти), бо саме вони мають складати основу національної еліти. Культура завжди асоціюється з процесом виховання, розширює свої кордони на інтелектуальний і духовний світ людини. Завдяки вихованню формується духовно-моральний світ особистості, формується мудрість, терпіння, радість і любов до життя (Шевченко, 2013).

Усупереч позиції деяких викладачів, що виховання зайве у вищій школі, сьогодні постала необхідність у тому, щоб виховання людини обов'язково відбувалося у різних закладах освіти після сімейного. Не варто вважати, що ніхто нічого нікому не винен в питаннях виховання. На наше глибоке переконання, виховання будь-якого напрямку відбувається поза бажанням людини, бо виховують інші люди, обставини, вчинки, умови, в які потрапляє людина. Тільки вихована людина зможе протистояти труднощам, викликам долі, депресії, духовно-моральній деградації.

Справжній педагог ніколи не відмовиться від «важкого учня», бо це суперечить його духовній культурі.

За С. Гончаренком (1997), індивідуальна вираженість у системі мотивів особистості ідеальної потреби пізнання й соціальної потреби жити, діяти для інших – це духовність. Місія викладача – діяти в інтересах студента. Тож, процес навчання і виховання студентів у закладі вищої освіти залежить від рівня вихованості суб'єктів освітнього процесу, взаємовідношень та взаємодії викладача й студента.

Пандемія як екстремальна ситуація, на радість і на жаль, виявила як духовність, душевність молодих людей, так і байдужість. Існує духовна поведінка людини, заснована на переконаннях, бажанні діяти в інтересах іншої людини. Це вищий рівень свідомості найкращих з генерації сучасної молоді, яка живе в гармонії зі своєю совістю, поєднує духовність і культуру. Це так звана дієва духовна педагогіка, де слово людини не розходиться з її справами.

Пандемія влаштувала екзамен нам перевірку, на здатність до дієвого милосердя, душевної доброти, практичних норм поведінки як нематеріальних елементів духовної культури. Тисячі людей своїми вчинками довели в дії, що людина – то найвища цінність. Отже, молодь довела, що може підпорядковувати свої інтереси інтересам загалу. Особистість розвивається тільки у творчій діяльності. І життя під час карантину стало цією творчістю.

Учорашні студенти, громадяни України, гідно витримали екзамен на силу духу й духовно-моральні цінності. Вони перемогли кризу байдужості, бо карантин став полігоном, де перевірялося людське сумління. Молодь усвідомила, що перемога завжди за сильними духом і в її силах пришвидшити цю перемогу. Щоденні добрі справи цих людей увійдуть в історію: виготовлення багаторазових масок, безкоштовне забезпечення антисептиками власного виробництва. Люди розливали у дозатори антисептики й кріпили на вулицях; фірми здійснювали послугу «авто з водієм», доставку донорської крові до лікарень Києва та області на байках; були організовані волонтерська група швидкого реагування на ДТП, рух «відвези медика Тернопіль», спільнота «Підвези медика Донеччина», проєкт «Таксі для донора»; страхові поліси для лікарів; перший банк їжі для лікарів в Україні; акція «Нагодуй медика»; велопоміч самотнім пенсіонерам, які не можуть вийти з дому; ініціатива «Кава для медика», спеціальні тортки з порадами від ВООЗ; багаторазові маски з кишеньками для змінних фільтрів, пошив масок з мікрОВОлокна, захисні екрани для лікарів, захисні комбінезони для інфекційних лікарень, повнолицеві маски з примусовою фільтрацією повітря, захисні засоби для медиків із

прифронтових лікарень; відеоуроки про те, як можна пошити маску або комбінезон самому – і це неповний перелік добрих справ свідомих українців, для яких чужа біда стала своєю і вони виявляють милосердя без кордонів.

Щоденним викликом кризі ці люди стверджують, що вони, згуртувавшись у цей нелегкий для країни й світу час, зрозуміли, що є громадянами цієї країни і від них залежить її майбутнє – Остап Лунь, власник ранчо «Скарбова гора»; Сашко Горонді, Юлія Ісай, Світлана Бевза, Юрій Власюк, Олексій Трелевський, Юрко Назарук, Наталія Павліха, Юрек Якубов, Анастасія Рибак, Любов Логвиновська, Єва Віталіна, Павло та Василь Цапуки, Ганна Гінда, Ольга Кір'яновська, Тетяна Кім, Євгенія Ейдер, Андрій Приходченко, Андрій Павлов, Аня Заїкіна, Леся Литвинова; сотні волонтерів, які працюють в ім'я порятунку людського життя (Криза, яка об'єднує, 2020).

Багато актів з людського життя можна вважати творчою діяльністю: народження дитини, її виховання, винаходи, вміння любити й захищати, професія за покликанням. І все це з часів, наприклад, Леона Баттіста Альберті відбувається в гармонії, яка є природною закономірністю. Людина продовжує коло споконвічних добрих справ, прагнучи щастя спочатку для себе, а потім, розуміючи, що «щастя не можна досягти, не здійснюючи добрих справ, праведних і доблесних» (Брагіна, 1997).

Життєві проблеми, які повсякчас виникають на кожному етапі життєвого шляху духовно багаті особистості, завжди загартовують її, бо вона, на думку науковців, виступає автором власного життя, творить його, робить предметом власної волі та свідомості. Людське життя – це завжди дорога до себе кращого. Життя в гармонії з собою, своїм сумлінням, наповненість душі духовно-культурними цінностями – це шлях щасливої людини, яка несе цей багаж з дитинства.

На наше глибоке переконання, таких людей небагато у держави, але вони визнаються державою завдяки таким громадянам. Такі люди навчилися здійснювати рефлексію, цінити духовні надбання, батьківську науку, приказку роду. Їх не зламати, бо йдуть по землі не шляхом наслідування, а шляхом пізнання. Звичайно, людська природа дуальна. Але треба, щоб добро в людській душі встигало перемагати зло, життєві негаразди. У цьому предковичне визначення людини, яка щодня виборює з «сутінків» свою особистість, карбує цінності життя, передає нащадкам приклад гармонійного життя – не споглядального, а дієвого, культивує красу вчинку заради ближнього. З цього приводу можна тільки висловити тривогу щодо зменшення у навчальних програмах закладів вищої освіти гуманітарних дисциплін, годин на філософію, культурологію – ті

дисципліни, за допомогою яких студент зможе скласти свою систему поглядів про себе, роль і місце людини у світі, розробити стратегію наближення до свого ідеалу.

Людина створила культуру. У ній закладено історичний рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини. Сьогодні вона представлена різними формами організації життя й діяльності людей: культура мислення, культура вчинку, поведінки, культура комунікації, культура нації тощо. Важливе місце у прищепленні культури як ціннісної системи займає освіта, яка спрямовує людину через подвійне коло життя (сімейне та суспільне) на її шляху до себе. Одним із небезпечних факторів формування особистості студента є інформаційна сфера, звідки студент черпає як корисну інформацію, так і фальшиві цінності.

Дистанційне навчання під час карантину виявило багато недоліків щодо якості освіти. Уважаємо, що викладачам сьогодні треба докласти багато зусиль, щоб повернути свідомість вчорашнього студента на шлях справжньої самоосвіти, допомогти через систему цінностей сформуванню правильного образу майбутнього фахівця-професіонала й особистості, наповнити особистісним змістом культуру як дієвий чинник, поєднавши її з духовністю.

На жаль, все більше у суспільстві молоді з трансформованою свідомістю, позбавленою почуттів. Чим більш комфортним стає життя людини, тим менше місця цінностям у ньому. Тому так важливо знайти міцні моральні підмурки для студентської молоді, яка закінчує свою соціалізацію у виші, щоб вона не потрапила під суцільний контроль інформаційно-мережевого суспільства, а зберегла культурні надбання.

Сучасний прогрес, надаючи можливості, несе й духовну загрозу. Європейська цивілізація, яка ліберальна за своєю суттю й визначається цінностями прав людини, й досі не може прийняти єдині норми співжиття, втрачає людину, бо та навчилася цінувати іншу за кількість «лайків» у соціальних мережах. Утративши душевну глибину, така молода людина навіть не прагне заповнити порожнечу душі літературою, творами мистецтва, замість цього кліпова культура. Неможливо стати космополітом, громадянином планети, який знає культури інших держав, і не знати власної історії. Як не стати манкуртами в рідній країні? Де та система ціннісних орієнтацій, щоб молода людина змогла бачити взірць? У сім'ї це батько або мати, дід чи бабуся; у школі – перша вчителька, у виші – ерудований викладач-інтелігент з тонкою душею й міцними підвалинами духу й культури. Життя неможливе без культури поведінки, норм співіснування чи комунікації. Внутрішній світ учня, студента наповнюється прийняттям норм, смаків, поведінки, цінностей від тих, хто

чим уже володіє, хто культивує красу, добро, любов й щедро передає наступним поколінням. Приклади культури, духовно-культурного життя передають або вчителі (викладачі), або про це дізнаються з інтернет-джерел, які наповнюють життя молоді як віртуальною реальністю, так і віртуальними цінностями. Постає питання: як примножувати цінності національної або духовної культури, спадщини? Чим страшна нова система цінностей сучасної молоді? Де межі віртуального простору й реального? Це все дискусійні питання, які можна вирішити тільки через діалог думок, позицій, «визначення завдань міжкультурної освіти» (Кошевська, 2008). Тож, сьогодні освіта стає центром суспільства, суспільних інтересів, бо опікується становленням найвищої цінності на землі – людиною.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, міждисциплінарність у питанні гармонійного поєднання духовності і культури в житті людини починається з народної педагогіки, філософії, зазіхань релігії, педагогіки навчання, виховання та його технологій і закінчується різними галузями педагогіки: психологічною педагогікою, порівняльною, соціальною тощо. Вважаємо, що завдяки міждисциплінарному характеру педагогічних досліджень педагогіка має право на формування в людині відповідальності перед суспільством за наукові досягнення, життя людей через небезпечність винаходів. Завдяки цьому гармонійному наповненню людини як особистості не тільки суспільство, а й людство може продовжити своє існування. Говорячи про студента на шляху до себе, ми розуміємо його духовне зростання упродовж життя, наповнення життя смислом і цінностями, які стануть орієнтиром у подальшій професійній діяльності. Важливу роль у цьому процесі відіграє особистість учителя, викладача. Адже знаємо з історії, що війни виграють не генерали, а вчителі – саме вони сприяли розвитку патріотизму майбутніх воїнів у роки навчання, вчили людяності, відповідальності за ближнього і всю країну, виховавши, таким чином, захисників держави й ставлення до людини як найвищої цінності.

Акумулюючи в собі всі галузі, педагогіка, залежно від предмета дослідження, стає наддисципліною в питанні виховання людини: у центрі вікової педагогіки чи загальної, чи спеціальної завжди буде стояти людина, її навчання, виховання, розвиток. Міждисциплінарність допомагає дослідити виховання людини на стику галузевих дисциплін: як-от, дослідити психологічні чинники поведінки, мотивацію вчинків, в яких вона виявляє найкращі чи найгірші якості тощо. Здобувач вищої освіти має оволодіти професійними компетентностями, а також зберегти й примножити арсенал дієвої культури, що допоможе йому змінити себе й світ найкраще, жити в гармонійному поєднанні духовності і культури.

Пам'ятаємо, що весь час відбувається своєрідна боротьба за людину між духовною педагогікою та інформаційними технологіями, які заповнили світ, щоб полегшити життя людини.

Поглиблення міждисциплінарних зв'язків та підходів у процесі формування студента як особистості, духовна педагогіка у вищій школі є перспективними, особливо в умовах соціальної кризи в суспільстві, спричиненої і пандемією у тому числі.

Література

1. Бердяев Н. А. Царство духа и царство кесаря. 167 с. URL: https://vtoraya-literatura.com/pdf/berdyayev_tsarstvo_dukha_i_tsastvo_kesarya_1951__ocr.pdf – (дата звернення: 16.05.2020).
2. Бех І. Совість: психологічна сутність та механізм виховання. *Рідна школа*. 2011. № 1–2 (січень-лютий). С. 3–7.
3. Бистрицький Є. Велика криза та її наслідки. *Круглий стіл часопису. Філософська думка*. 2009. № 2. С. 14–20.
4. Брагина Л. М. Итальянский гуманизм. Этические учения XIV–XV веков. Москва: Высшая школа, 1977. С. 185–187. URL: <https://vikent.ru/enc/2413/> (дата звернення: 16.05.2020).
5. Гончаренко С. У. Педагогічний український словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
6. Ємельянова Є. С., Амеліна С. М., Жук Л. Я. Термінологія і професійна комунікативна культура фахівців аграрної сфери: монографія / під заг. ред. Є. С. Ємельянової. Харків, 2013. 294 с.
7. Колот А. М. Міждисциплінарний підхід як домінанта розвитку економічної науки та освітньої діяльності. *Соціальна економіка*. 2014. № 1–2. С. 76–83.
8. Кошевська К. Про владу та її межі. *Міжкультурна освіта. Порадник для вчителя*. За редакцією Б. Валькевич, Е. Кендрацька, А. Климович, К. Кошевська, Е. Любчинська, М. Помяновська та ін. Polskarpmos. Варшава: ЦОУВ, 2008. 160 с.
9. Криза, що об'єднує. На карантині. URL: <https://ukrainer.net/buty-likarem/> (дата звернення: 16.05.2020).
10. Лучанинова О. П. *Методика професійного навчання*. Ч. : навчальний посібник. Дніпро : НМетАУ, 2019. 102 с.
11. Плахтій Т. Природа процесів морального і соціального занепаду українського суспільства та способи їх подолання. URL: <http://zgroup.com.ua/article.php?articleid=5257> (дата звернення: 18.05.2020).
12. Проблема духовності сучасної молоді: реалії та перспективи. *Матеріали Міжрегіональної науково-практичної конференції молодих дослідників*, 8 листопада 2007 р. Житомир : Вид-во ПП Сахневич, 2007. 210 с.
13. Сисоєва С. Розвиток порівняльної професійної педагогіки в Україні: освітологічний контекст. *Освітологія*. 2018. № 7. С. 49–59.
14. Шестопапов Г. Г. и др. Подготовка и становление инженера и гражданина. Днепропетровск : НМетАУ, 1996. 136 с.

15. Трансдисциплінарність в сучасній науці. URL: <http://psychologis.com.ua/-1-684.htm> (дата звернення: 18.05.2020).
16. Шевченко Г. П. Духовність і цінність життя. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*: зб. наук. пр. 2004. Вип. 5. С. 3–15.

References

1. Berdyaev, N. A. *Czarstvo dukha i czarstvo kesarya [The kingdom of spirit and the kingdom of Caesar]*. 167. Retrieved from https://vtoraya-literatura.com/pdf/berdyaev_tsarstvo_dukha_i_tsastvo_kesarya_1951__ocr.pdf – (date of appeal: 16.05.2020) (rus).
2. Bekh, I. (2011). Sovist: psykolohichna sutnist ta mekhanizm vykhovannia [Conscience: psychological essence and mechanism of education]. *Ridna shkola, 1-2 (January-February)*, 3 -7 (ukr).
3. Bystrytskyi, Ye. (2009). Velyka kryza ta yii naslidky. Kruhlyi stil chasopysu "Filosofska dumka" [The Great Crisis and its consequences. Round table of the magazine "Philosophical Thought"]. *Filosofska dumka*, 2, 14–20 (ukr).
4. Brahyna, L. M. (1977). *Italianskyi humanyzm. Etycheskye uchenyia XIV-XV vekov [Italian humanism. Ethical teachings of the 14th -15th centuries]*, 185-187. Moscow: Vysshaya shkola. Retrieved from <https://vikent.ru/enc/2413/> (date of appeal: 16.05.2020) (rus).
5. Honcharenko, S. U. (1997). *Pedahohichnyi ukrainskyi slovnyk [Pedagogical dictionary]*, 376. Kyiv: Lybid (ukr).
6. Iemelianova, Ye. S., Amelina, S. M., Zhuk, L. Ia. (2013). *Terminolohiia i profesiina komunikatyvna kultura fakhivtsiv ahrarnoi sfery: monohrafiia [Terminology and professional communicative culture of agrarian specialists: monograph]*, 294. Ye. S. Iemelianova (Ed.). Kharkiv (ukr).
7. Kolot, A. M. (2014). Mizhdystyplinaryni pidkhid yak dominantna rozvytku ekonomichnoi nauky ta osvithoi diialnosti [Interdisciplinary approach as a dominant development of economic science and educational activities]. *Sotsialna ekonomika, 1-2*, 76-83 (ukr).
8. Koshevska, K. (2008). Pro vladu ta yii mezhi [On power and its limits]. *Mizhkulturna osvita. Poradnyk dlia vchytelia*, 160 B.Valkevych, E.Kendratska, A.Klymovych, K.Koshevska, E.Liubchynska, M.Pomianovska et al (Eds.). Polskapomoc. Varshava: TsOUV (ukr).
9. *Kryza, shcho obiednuie. Na karantyni [Crisis that unites. In quarantine]*. Retrieved from <https://ukrainer.net/buty-likarem/> (date of appeal: 16.05.2020) (ukr).
10. Luchaninova, O. P. (2019). *Metodyka profesiinoho navchannia*. Chastyna 1: navchalnyi posibnyk [Methods of professional training. Part 1: manual], 102. Dnipro: NMetAU (ukr).
11. Plakhtii, T. *Pryroda protsesiv moralnogo i sotsialnogo zanepadu ukrainskoho suspilstva ta sposoby yikh podolannia [The nature of the processes of moral and social decline of Ukrainian society and ways to overcome them]*. Retrieved from <http://zgroup.com.ua/article.php?articleid=5257> (date of appeal: 18.05.2020) (ukr).

12. Problema dukhovnosti suchasnoi molodi: realii ta perspektyvy [The problem of spirituality of modern youth: realities and prospects] (2007). *Materialy Mizhrehionalnoi naukovo-praktychnoi konferentsii molodykh doslidnykiv* (November 8, 2007), 210. Zhytomyr: Vyd-vo PP Sakhnevych (ukr).
13. Sysoieva, S. (2018). Rozvytok porivnialnoi profesiinoi pedahohiky v Ukraini: osvitolohichniy kontekst [Development of comparative professional pedagogy in Ukraine: educational context]. *Osvitoloheiia*, 7, 49-59 (ukr)
14. Shestopalov, H. H., Lahuta, L. N., Levkovskiy, K. M. et al (1996). *Podhotovka y stanovlenye ynzhenera y hrazhdanyna [Training and becoming an engineer and a citizen]*, 136. Dnepropetrovsk: NMetAU (rus)
15. *Transdystsyplynarnist v suchasni nautsi [Tansdisciplinarity in the modern science]*. Retrieved from <http://psychologis.com.ua/-1-684.htm> (date of appeal: 18.05.2020) (ukr).
16. Shevchenko, G. P. (2004). Dukhovnist i tsinnist zhyttia [Spirituality and values of life]. *Dukhovnist osobystosti: metodoloheiia, teoriia i praktyka* : zb. nauk. pr., 5, 3-15 (ukr).

ГАРМОНИЯ ОБЪЕДИНЕНИЯ ДУХОВНОСТИ И КУЛЬТУРЫ СОВРЕМЕННОГО СТУДЕНТА: МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЙ ПОДХОД

О. П. Лучанинова

В статье отмечается, что гармония сочетания духовности и культуры современного студента лежит на стыке целого комплекса наук: студент как личность должен выстраивать свое социально-психологическое пространство, философски относиться к проблемам современности как жизненного выбора в сторону человечности и ценности образования. Автор отмечает междисциплинарность и ее роль в гармоничном сочетании духовности и культуры студента современного учреждения высшего образования, потому что проблемы изучения и воспитания студента, для которого процесс социализации заканчивается в заведении высшего образования, переплетаются с многими дисциплинами.

Поданы размышления о социальном кризисе, сложившемся в обществе на пороге карантина и углубившемся во время него, когда духовно-нравственные ценности отступают на второй план. Определено, что сегодня происходит влияние высшей школы на духовный мир будущих специалистов и влияние кризисного состояния общества, его морально-психологической атмосферы на духовный мир студенческой молодежи. Подчеркнуты потенциальные возможности культуры, а формирование гармонии в сочетании духовности и культуры в современном студенте должно осуществляться с помощью педагогического организованного процесса. Автор обращает внимание, что воспитание любого направления происходит помимо воли человека, потому что воспитывают другие люди, обстоятельства, поступки, условия, в которые

попадает человек. Определено, что междисциплинарность в формировании будущего специалиста-личности можно проследить на примере дисциплин программы профессиональной подготовки специальности 015 - профессиональное образование. Приводятся примеры эффективной педагогики граждан во время карантина, которые достойно выдержали экзамен на силу духа и духовно-нравственные ценности, проявили человечность и милосердие. Благодаря этому гармоничному наполнению человека как личности не только общество, но человечество может продолжить свое существование. Автор доказывает, что студент на пути к себе духовно растет на протяжении жизни, наполняет жизнь смыслом и ценностями, которые станут ориентиром в дальнейшей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: междисциплинарность, духовно-нравственные ценности, культура, компетентность, специалист-личность.

THE HARMONY OF THE COMBINATION OF SPIRITUALITY AND CULTURE OF THE MODERN STUDENT: AN INTERDISCIPLINARY APPROACH

O. P. Luchaninova

The article emphasizes that the harmony of spirituality and culture of a modern student lies at the junction of a complex of sciences: the student as a person must build their socio-psychological space, philosophically treat the problems of modernity as a life choice towards humanity and educational values. The author emphasizes the interdisciplinarity and its role in the harmonious combination of spirituality and culture of a student of a modern higher education institution, because the problems of studying and educating a student for whom the socialization process ends in a higher education institution are intertwined with many disciplines.

Important reflections are given on the social crisis that has developed in society on the verge of quarantine and deepened during it, when spiritual and moral values recede into the background. It is determined that today the influence of high school on the spiritual world of future professionals and the impact of the crisis of society, its moral and psychological atmosphere on the spiritual world of student youth.

The potential possibilities of culture are emphasized, and the formation of harmony in the combination of spirituality and culture in a modern student should be carried out with the help of a pedagogical organized process. The author draws attention to the fact that the education of any direction takes place against the will of man, because he educates other people, circumstances, actions, conditions in which a person falls. It is determined that interdisciplinarity in the formation of the future personality specialist can be traced on the example of disciplines from the program of professional training of applicants for specialty 015 - vocational education. Examples of effective pedagogy of citizens during quarantine are given, who withstood the test of strength of spirit and spiritual and moral values, showed humanity and mercy. Due to this harmonious content of man as a person, not only society, but humanity can continue its existence. The author

proves that the student on the way to himself grows spiritually throughout life, fills life with meaning and values that will become a guide in further professional activity.

Key words: *Interdisciplinarity, spiritual and moral values, culture, competence, personality specialist.*

Лучанинова Ольга Петрівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри інженерної педагогіки Національної металургійної академії України (м. Дніпро, Україна). E-mail: 2017olgapetrovna@gmail.com

Лучанинова Ольга Петровна – доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры инженерной педагогики Национальной металлургической академии Украины (г. Днепр, Украина). E-mail: 2017olgapetrovna@gmail.com

Luchaninova Olha Petrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Engineering Pedagogy National Metallurgical Academy of Ukraine (Dnipro, Ukraine). E-mail: 2017olgapetrovna@gmail.com